

BEYRUT PATLAMASI SONRASI LÜBNAN İÇ-DİŞ GELİŞMELERİNDE MUHTEMEL SENARYOLAR

Prof. Dr. Ahmet Uysal

ORSAM Başkanı

“

Aslına bakılırsa bu patlamayla birlikte Lübnan'daki ekonomik, siyasi ve toplumsal yapı da ağır hasar almıştır. Çünkü Lübnan ticaretinin %70'i bu limandan yapılmaktaydı.

”

Sosyo-politik yapısı farklı mezhepsel gruplar tarafından şekillendirilen ve uzun dönemdir çeşitli ekonomik, sosyal ve siyasi krizlerle mücadele eden Lübnan halkı, 4 Ağustos'taki Beyrut patlaması ile tarihinin en korkunç senaryosu ile karşı karşıya kalmıştır. Patlama sonrasında Doğu Akdeniz ve Lübnan ticare-

tinin önemli merkezlerinden biri olan Beyrut Limanı kullanılamaz hâle gelirken Beyrut şehri de bu patlama sonucunda büyük bir yıkım ile karşılaşmıştır. Aslına bakılırsa bu patlamayla birlikte Lübnan'daki ekonomik, siyasi ve toplumsal yapı da ağır hasar almıştır. Çünkü Lübnan ticaretinin %70'i bu limandan yapılmaktaydı. Hâlihazırda koronavirüs (Covid-19) salgınından önce dahi birbirinden ağır sosyo-ekonomik buhranlar nedeni ile zorlanan ve IMF'den ekonomik yardım-borç elde etmeye çalışan Lübnan toplumu için küresel alanı etkisi altına alan salgın sorunları daha karmaşık hâle getirmiştir. Öyle ki salgına rağmen

devam eden protestolarda Lübnan halkı, yaşadıkları problemlerin ağırlığına dikkat çekmek amacı ile "Koronavirüs bizim en az kaygılandığımız unsur" imasında sloganlar atmıştır.

Lübnan'ın Sancılı Tarihi

18 mezhepsel grubun resmî olarak tanındığı ve çok kültürlü yapısı bulunan Lübnan'ın, Doğu Akdeniz'deki gaz mücadelesi, İsrail ile İran arasındaki bölgesel çekişmenin merkezi olması, Hizbullah üzerinden Suriye krizine dâhil olması ve Hizbullah ile İran arasındaki güçlü ittifak ilişkisi gibi konular nedeni ile ayrı bir önem taşıyan ülke olduğu açıktır. 1975'te başlayan ve 1989'daki Ta'if Anlaşması ile sonlanan iç savaş süresince ül-

kede binlerce insan hayatını kaybetmiş ve bu süreç Lübnan halkının sonraki sosyo-politik hafızasını şekillendirmiştir. Bu iç savaş süreci İsrail'in Güney Lübnan'ı işgaline ve Suriye'deki Baas rejiminin Arap Caydırıcı Gücü ismini kullanarak Lübnan'a yaklaşık 30 yıl süren (1976-2005) askerî müdahalesine yol açmıştır.

Ta'if Anlaşması ile çatışan Lübnanlı taraflar arasında yine mezhepsel bir denge sağlanmasına rağmen bu süreç sonrasında da Lübnan'a beklenen huzur gelmediği gibi kalkınma-refah adımları yeterince tatmin edici olamamıştır. 2005'te Lübnanlı karizmatik Sünni lider Refik Hariri'nin suikastla öldürül-

mesine gelen tepkiler ve bu suikastın arkasında Beşar Esad rejimi ve Hizbullah'ın olduğu iddiaları sonucunda oluşan uluslararası baskıya direnemeyen Suriye, Lübnan'dan ayrılmıştır. Fakat bu süreç Suriye tarafından da desteklenen Hizbullah'ın Lübnan'daki konumunu zayıflatmadığı gibi İran'ın vekili olarak tanımlanan Hizbullah ülkenin hâkim gücü olarak değerlendirilmiştir.

Hizbullah'ın Yükselen Tartışmalı Gücü ve Lübnan Siyasi-Ekonomik Hayatına Etkisi

1990'lı yıllardan itibaren Lübnan siyasi-askerî güç dengesinde etkili

olmaya başlayan İran destekli Hizbullah hem Hristiyan hem Sünni siyasetçilerden kendisine yakın gruplar ile çeşitli ittifak ilişkileri geliştirerek Lübnan'da başat aktör olmayı başarmıştır. Lübnan'ın refah ve istikrarına olumsuz etki eden bu durum, Hizbullah ile İsrail arasında yinelenen çatışmalar sonucunda ülkeyi sürekli bir çatışma bölgesine dönüştürmüştür. Dahası Lübnanlı bir aktör olmasına rağmen başka bir ülkenin rejimini korumak amacı ile İran'ın da etkisi ile Esad rejimini korumak için Suriye'ye müdahale eden Hizbullah, Suriye'deki Şii-Sünni geriliminin Lübnan'a taşınmasında kritik rol oynamıştır.

“

ABD'nin Lübnan'ın en önemli ticaret ortağı ve komşusu Suriye'ye yaptırım uygulaması ve direkt olarak Hizbullah'ın siyasi, askerî ve ekonomik kapasitesine yönelik yaptırımlar geliştirmesi Lübnan'daki ekonomik yapıyı daha fazla sarsmıştır.

”

Bugünlerde ABD, daha öncesinde çeşitli nedenlerle siyasi-askerî alan açtığı İran ve Hizbullah'ı Suriye'de etkisizleştirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla Washington yönetimi

İran, Esad rejimi ve Hizbullah aleyhine ciddi siyasi ve ekonomik yaptırımlar getirmiştir. Dolayısı ile ABD'nin Lübnan'ın en önemli ticaret ortağı ve komşusu Suriye'ye yaptırım uygulaması ve direkt olarak Hizbullah'ın siyasi, askeri ve ekonomik kapasitesine yönelik yaptırımlar geliştirmesi Lübnan'daki ekonomik yapıyı daha fazla sarsmıştır. Böylece sekteye uğrayan Lübnan ticaretinin yanı sıra ülkeye dış yatırım gelme noktasında derin problemler ortaya çıkmıştır. ABD merkezli uluslararası siyasi-ekonomik ambargolar nedeni ile hâlihazırda zor durumda bulunan İran'ın da Hizbullah'a güçlü mali destek sunamaması, Hizbullah'ın

siyasi-ekonomik tablosundaki olumsuz durumu ağırlaştırmıştır.

Bu sorunların birikmesi ile 2019 yılında her kesimden insanın katıldığı 17 Ekim protestoları başlamış ve ülkede Saad Hariri öncülüğündeki hükûmetin düşmesi ile sonuçlanan protestolar neticesinde Hizbullah'ın Lübnan siyasi yapısındaki konumu direkt olarak hedef alınmaya ve sorgulanmaya başlanmıştır. Bu durum ülkede kronik bir sorun olan siyasi istikrarsızlığın derinleşmesini beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler sırasında Hariri suikastı ile ilgili yargılama sürecini devam ettiren ve İran-Esad destekli Hizbullah'ın bu suikasttaki rolünü de araştıran

BM Uluslararası Lübnan Özel Mahkemesi, 15 yıl süren yargılama sonrasında ağustos ayında Hizbullah üyesi bir kişinin suikast ile ilişkili olduğunu belirttiği kararını ilan etmiştir. Bu kararın sadece Hizbullah'ın değil ve bölgesel destekçileri İran ile Esad rejiminin üzerindeki baskıyı da artıracakı söylenebilir.

“

İran etkisinden bağımsız ve yetkin olduğunu iddia eden Dr. Hasan Diyab hükûmeti kurulmuş fakat geçen 7-8 aylık süre içerisinde Lübnan'daki köklü sorunlar çözülemediği gibi ekonomik-siyasi kriz bazı toplumsal gerilim ve çatışmalara sebebiyet vermiştir.

”

17 Ekim gösterilerinden sonra sözde İran etkisinden bağımsız ve yetkin olduğunu iddia eden Dr. Hasan Diyab hükûmeti kurulmuş fakat geçen 7-8 aylık süre içerisinde Lübnan'daki köklü sorunlar çözülemediği gibi ekonomik-siyasi kriz bazı toplumsal gerilim ve çatışmalara sebebiyet vermiştir. Bu süreç içerisinde Lübnan lirası aşırı değer kaybetmiş, ülkede dolar karaborsada alınıp satılmaya başlanmış, açlık-yoksulluk oranı hızla artmış ve ülkedeki önemli iş yerleri kapanmaya başlamıştır. Hâlihazırda Hizbullah nedeni ile ABD'den yeterli siyasi-ekonomik destek alamayan Lübnan'da turizm, tarım ve ticaret sektörleri başta olmak üzere tüm ülke ekonomisi ciddi darbe yemeye başlamış ve Lübnan

uluslararası kuruluşlara üyelik aidatını dahi ödeyemez duruma düşmüştür. Bu süreçte yaklaşık 10 milyar dolarlık kredi paketi için IMF ile yürütülen görüşmeler, IMF'nin şeffaflık ve reform taleplerine Hizbullah ve diğer yerleşik partiler tarafından yeterli destek verilmemesi üzerine duraksamıştır.

“

Patlamanın ardından Lübnan'a en üst düzey resmî ziyaret Lübnan'ın eski sömürgeci gücü Fransa'nın Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'dan geldi. Bu ziyaret sırasında Macron, Lübnan'da yeni bir ulusal sözleşmeden (misak) bahsetmiştir.

”

Beyrut Patlamaları: Lübnan Hafızasında Diğer Bir Ağır Hasar ve Hizbullah

Ekonomik yıkımın yanı sıra yüzlerce can kaybı ve binlerce yaralı insana yol açan ağustos ayında Beyrut Limanı'ndaki patlamalar, işte tam bu şekilde siyasi, ekonomik ve sosyal krizlerin iç içe olduğu ve yeni başbakanın hiç etkili olmadığı bir dönemde gelmiştir. Patlamadan sonraki günlerde ortaya çıkan gösteriler sonucu Diyab hükümeti de istifa etmiş ve ülke ciddi bir kaos ortamına doğru sürüklenmeye başlamıştır. Patlamadan sonra içerideki ve dışarıdaki birçok gözlemci Lübnan'da eski sistemin devamının mümkün olmadığı konusunda uzlaşmasına rağmen özellikle Hizbullah'a nasıl

silah bırakacağı konusu belirsizliğini sürdürmüştür.

Patlamanın ardından Lübnan'a en üst düzey resmî ziyaret Lübnan'ın eski sömürgeci gücü Fransa'nın Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'dan geldi. Bu ziyaret sırasında Macron, Lübnan'da yeni bir ulusal

sözleşmeden (misak) bahsetmiştir. Bu demeç sonrasında Hizbullah'ın silah bırakması gerekliliği daha fazla dillendirilmeye başlanmış ve İran destekli gruplar dışındaki Lübnanlı aktörlerin silahsızlanma sürecine ilişkin olumlu görüşler belirttiği ifade edilmiştir. Bu grup-

ların ayrıca Lübnan'daki mezhepsel siyasi sisteminin sona ermesini istedikleri de belirtilmektedir. Bu gelişmeler sonrasında Lübnan'a güçlü destek sunan ülkelerden bir de Türkiye olmuş ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay Lübnan'ı ziyaret ederek bu ülkeye Tür-

kiye'nin siyasi-ekonomik desteğini sunmuştur.

Patlama ile yürütülen soruşturmalarda şüpheler varlığını sürdürmesine rağmen ülkenin siyasi-ekonomik hayatında etkisi bariz olan Hizbullah'ın bu süreçte yer aldığına yönelik toplumsal ve bazı siyasi oluşumlardan argümanlar dile getirilmiştir. Fakat Hizbullah'ın Lübnan siyasetindeki rolünü düşündüğümüzde bunun sorgulanması-araştırılmasının ne denli mümkün olduğu ortadadır. Diğer taraftan bu patlama öncesinde imajı-konumu sorgulanan Hizbullah'ın bölgesel-yerel politikalarına karşı ciddi bir eleştiri geldiği ve bu eleştirinin önümüzdeki günlerde yoğunlaşacağı açıktır. Hatta öyle ki Hizbullah'ın sarsılan ve zayıflayan imajının ilerleyen dönemlerde geçmişte Suriye'nin Lübnan'dan çıkmasına yol açan gelişmelere benzer şekilde bu aktörü silahsızlanmaya zorlayacağı savunulmaktadır. Diğer taraftan ne Hizbullah'ın ne de en önemli bölgesel destekçisi İran'ın bu süreçte olumlu yaklaşacağı söylenebilir.

“

Bu olumsuz atmosfer içerisinde Lübnan toplumundaki dayanışmanın yanı sıra bölgesel açıdan ümit verici nokta Türkiye'nin bu ülkeye sunabileceği siyasi, ekonomik ve teknolojik imkanlar şeklindedir.

”

Bu nedenle böylesi bir süreç ve Hizbullah'ın bu eleştirilere ve çağrılara sert karşılık vermesi Lübnan'daki iç savaş süreci gelişmelerine yol açabilir. Yine de güçlü bir iç savaş hafızası bulunan Lübnan toplumunun ve siyasi aktörlerinin iç savaş benzeri gelişmeleri desteklemeyeceği yorumu yapılabilir. Sonuç olarak sürekli şekilde derin ekonomik-siyasi sorunlar ile gündeme gelen Lübnan'da henüz olumlu yorum yapmamızı sağlayacak bir gelişme yaşanmamıştır. Bu olumsuz atmosfer içerisinde Lübnan toplumundaki dayanışmanın yanı sıra bölgesel açıdan ümit verici nokta Türkiye'nin bu ülkeye sunabileceği siyasi, ekonomik ve teknolojik imkanlar şeklindedir. Genel olarak Ortadoğu ve özel olarak Doğu Akdeniz'de etkisini artıran ve Lübnan'daki farklı gruplarla iletişim kanalları açık olan Türkiye'nin, bu ülke ile de Lübnan'da yaşayan ve zamanında Türkiye'den göç eden insanlar aracılığı ile güçlü bağlar geliştirmesi mümkün ve gerekli görülmektedir. ■

